अपरः स्वतःप्रवृत्तमेव मन्त्रोपायोपदेशादिना प्रोत्साहयति। अनुमतिदाता अनुमन्ता अनुमतिश्च द्विविधा। एका यद्विरोधाद्धननं न सम्भवति तस्य विरोधिनोभया निरोधः कर्त्तव्यइति युक्तिरनुमतिः। अपरा एनं हन्मीतिवचने शक्तस्याप्रतिषेधः। अतएव कात्यायनः "खंड्रव्यं दीयमानन्तु यत् स्वामी न निवारयेत्। ऋत्विभिर्वा परैर्वापि दत्तं तेनैव तद्भवेत्"दत्तमिति दातुमनुमतमित्यर्थः। तथा "प्रार्थ्यमानोऽर्थिना यत्र योऽर्थो न विघातितः। दानकालेऽथवा तूष्णीं स्थितः सोऽर्थोऽनुमोदितः"। अत्राप्रतिषेध एवानुमतिरुक्ता। अतएव "परवचनमप्रतिषिद्धमनुमतं भवतीति" न्यायविदः। बध्यस्य पलायनादिरोधकोऽनुग्राहकः। उद्देश्यत्वे सति हन्तुर्मन्यूत्पादके निमित्ती। तत्र प्रयोजकस्य कर्त्तृप्रयुक्तिद्वारेण बधकारणत्वम् अनुमन्तुश्च हन्तुर्निर्भयत्वेन दृढतरप्रहारोत्पत्तिद्वारेण, अनुग्राहकस्य पलायनाद्यसम्भवेन हननीयस्यैर्य्यं कुर्वतः प्रहारस्वरूपोत्पत्तिद्वारेण कारणत्वं, निमित्तिनो हन्तृमन्यूत्पादनद्वारेण इति प्रयोजकादीनां च चतुर्णां व्यवहितहननकारणानाम् अवान्तरव्यापारप्रकारभेदाद्भेदः। अतः पञ्चविधं बधित्वम्" ॥

ततोऽजिकनमतं प्रदर्श्य दूषयित्वा स्वमतं तेन दर्शितं यथा "तस्माच्चेतनान्तरव्यापाराव्यवधानेन स्वार्थनिष्पादकश्चेतनः कर्त्ता, कर्म्मकरणादिकारकचक्रप्रयोक्ता वा कर्त्तेति सामान्येन कर्त्तृलक्षणः। यत्र पदातिद्वारा ब्राह्मणं हन्ति तत्र न पदातेः करणत्वं हननकर्म्मकाले कर्त्तृव्यापारव्याप्यत्वाभावात् न वा तस्याव्यवधायकत्वं प्रमाणाभावात् खड्गस्य तु व्यवधायकत्वेऽपि न दोषः तस्य चेतनत्वाभावात् न वा तस्य व्यवधायकत्वं हन्तृव्यापारे हन्तुः साक्षादेव कारणत्वात् द्वैधीभावफलनिष्पत्तौ खड्गव्यापारस्य सहकारितामात्रम् अतएवाश्वेन पदातिना च राजा सञ्चरतीति सत्यपि चेतनान्तरव्यापारे तस्य सहकारितामात्रं न तु व्यवधायकत्वं स्वव्यापारे राज्ञः साक्षात्कारणत्वात् एवञ्च यजमानस्य स्वव्यापारे यागे देवतोद्देशेन द्रव्यत्यागलक्षणे साक्षात्कारणत्वमेव प्रक्षेपादौ च तदङ्गे ऋत्विगादिव्यापारः सत्येऽपि साधारणद्रव्यत्यागात् सम्प्रदानानामेव कर्त्तृत्वम् एकस्य तदसम्भवात् यागव्यतिरिक्तकर्म्मणि प्रत्येकं सम्प्रदानानां कर्म्मव्यवस्था। अथ वा "स्वर्गकामोयजेत" "सम्प्रदानवराऋद्धिकामाः सत्रमुपासीरन्निति" वेदे कामिनां कर्त्तृत्वावगतेस्तदनुपपत्त्या ऋत्विग्व्यापारान्तर्भावो न व्यवधायकः आग्नेयादिकरणत्वानुपपत्तिकल्पितोत्पत्त्यपूर्व्वमिव। न चेह तथा, कर्त्तृत्वे प्रमाणाभावात् तस्मात् पूर्व्वोक्तकर्त्तृलक्षणानाक्रान्तत्वादस्वतःप्रवृत्तपदातिप्रेरको न बधकर्त्ता किन्तु प्रयोजक एव। अनुग्राहकोऽपि न कर्त्ता कर्त्तृलक्षणाव्याप्यत्वात् सत्ये तु विशेष उक्त एव। पाक्षिकमरणानुमन्तृत्वान्निमित्तिनोऽनुमन्तृत्वमयुक्तम् एवं प्रयोजकस्यानुमन्तृत्वापत्तेः अतो मन्यूत्पादनद्वारा योनिमित्तवान् स निमित्तीत्यनुमन्तृतः प्रकारान्तरएवायं प्रयोजकादिवत् अतो यथा कथञ्चिन्निमित्ततामात्रेण यदि निमित्तबधः तद मातापित्रोरिषुकारस्यापि निमित्तत्वं स्यादिति निरस्तं, ननु सत्यपि मन्यूत्पादने, न निमित्तत्वं यथा बध्यस्य बधकमन्यूत्पादकस्य, नह्यनुत्पादितमन्युः कश्चित् कमपि व्यापादयति, असत्यपि मन्यूत्पादे निमित्तत्वं यथा मरणाभिसन्धानेन अन्ने विषप्रक्षेप्तुर्नहि तस्य कर्त्तृत्वं सम्भवति नरान्तरविषभक्षणव्यापारव्यवधानात् अतस्तत्रापि कर्त्तृत्वमस्तीति भवदेवमतं निरस्तं सत्यं कर्त्तादिचतुष्टयविलक्षणो वाचनिकनिषिद्धनिमित्तभावएव निमित्तीति निमित्तिलक्षणं नेषुकारस्य बध्यस्य वा निमित्तभावो निषिद्धः अभक्ष्यान्नदातुश्च निषिद्ध एव। अहितमाहारादिकं मरणफलकं हितनिश्चयेन क्रियमाणं न पापहेतुरिति वदता अहितं मरणफलकमहितबुद्ध्या क्रियमाणं पापहेतुरिति दर्शितं निमित्तबधापवादकवचनेन, एतच्च वक्ष्यते एवं यत्राभिसन्धानं नास्ति हेत्वन्तरव्यवस्थापितं विषं खादित्वा कश्चिन्म्रियते तत्र न बधित्वम् एवं व्याघ्रादिनारणार्थक्षतयन्त्रादावन्यस्य मरणे न बधित्वम् एवं कूपखातादावपि। मरणाभिसन्धाने तु तत्रास्त्येव। तथा यः कश्चित् संशयस्थाने प्रस्थाप्यते बलवती च मरणाशङ्का भवति तत्र प्रस्थापितोयदि म्रियते तत्र बधित्वं, पाक्षिकमरणाभिसन्धानात् अतएवेतरनिमित्तिनो विषप्रक्षेप्तुर्जघन्यत्वम् तथा च याज्ञवल्क्यः "कृच्छ्रत्रयं गुरुः कुर्य्यान्न म्रियेत प्रहितो यदि"। बौधायनः "गुरुः प्रयुक्तश्चेन्म्रियते गुरुस्त्रीन् कृच्छ्रान् चरेत्"। उपकाराचरणेन बधनिष्पत्तौ निमित्तबधापवादमाह संवर्त्तः" "औषधं स्नेहमाहारं ददद्गोब्राह्मणेषु च। प्राणिनां प्राणरक्षार्थं प्रायश्चित्तं न विद्यते"। यन्त्रणे गोश्चिकित्सायां मूढगर्भविमोचने।